

Til: Landbruks- og matdepartementet
Fra: Landbruksdirektoratet
Dato: 20.11.2023
Vår referanse: 23/63495
Kopi til: Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Tine SA, Anders Huus, Anton Langeland, Johnny Ødegård, Maria Finne Krekling

Innspill til kvotedrøftinger for kumelk 2024

1. Innledning

Landbruksdirektoratet viser til brev fra Landbruks- og matdepartementet datert 2. november 2023 om kvotedrøftingene for kumelkkvotene i 2024. Møtet vil bli avholdt 27. november 2023. I brevet står det blant annet at:

Landbruksdirektoratet innkalles også til møtet. Departementet ber direktoratet om å utarbeide analyser av tall fra kvoteordningen om blant annet kvotestørrelse og kvoteoppfyllingsgrad, samt fra PU-ordningen om bruken av melk.

I dette notatet går vi først gjennom forholdstall og kumelkkvotene for 2023. Deretter gjennomgår vi resultatene av årets omsetningsrunde. Videre går vi gjennom overproduksjon, kvoteoppfyllingsgrad og effekt av forholdstall. Til slutt ser vi på bruken av kumelk i prisutjevningsordningen for melk.

2. Kumelkkvoter i 2023

2.1 Økning av forholdstall i 2023

Forholdstallet for disponibel kvote i 2023 har blitt endret én gang i løpet av året på grunn av lavere leveranser enn prognosert, blant annet som følge av kvotetilpasning høsten og vinteren 2022, en utfordrende førsituasjon på grunn av tørke og svært vått vær, i tillegg til et økende prisnivå på innsatsfaktorer. Forholdstallet for disponibel kvote 2023 ble fastsatt til 0,95 i de ordinære kvotedrøftingene i november 2022. I ekstraordinære kvotedrøftinger 22. juni 2023 ble forholdstallet hevet til 0,99.

2.2 Kumelkprodusenter

I 2023 er det beregnet disponibel kvote for 6 623 foretak (per oktober 2023). Dette er 210 færre foretak enn i 2022. Foretakene har en samlet disponibel kvote på 1 566 mill. liter i inneværende kvoteår.¹ Gjennomsnittlig disponibel kvote per foretak er 236 685 liter, en økning på 3,2 prosent fra 2022. Økningen skyldes i hovedsak nedgangen i antall foretak.

---

¹ Den disponible kvoten utgjør grunnkvoten multiplisert med forholdstallet, men avkortes til produksjonstaket på 900 000 liter. I 2023 tilsvarer avkortningen ca. 957 000 liter kvote. Vi har tatt utgangspunkt i tall etter at forholdstallet ble økt.

I 2023 er det 64 eiendommer som har ca. 2 mill. liter sovende grunnkvote. En av de sovende grunnkvotene i 2023 er omfattet av leveransekravet. Ingen grunnkvoter vil bli avsluttet 1. januar 2024, da det ikke er noen som har ligget sovende i 10 år på det tidspunktet. Gitt at ingen nye eiendommer får sovende grunnkvote, vil det i 2023 være ca. 2 mill. liter grunnkvote som ligger sovende.

2.3 Salg av grunnkvote 2023

I jordbruksoppjøret 2023 ble det bestemt at 100 prosent av grunnkvoten som skulle selges kunne selges til private kjøpere innenfor samme produksjonsregion, i omsetningsrundene i 2023 og 2024. Det var også mulig å selge kvote til staten til kr 4,00 per liter.

Tabellen under viser fordelingen i ulike produksjonsregioner for salg av kumelkkvote i 2023. Salget får virkning fra 1. januar 2024.

Tabell 1: Salg av grunnkvote 2023

Produksjonsregion	Antall	Antall	Andel	Totalt salg (liter)	Salg til	
	eiendommer m/GK*	selgere	selgere		staten (liter)	Salg privat (liter)
Tidligere Østfold og Vestfold fylke	215	9	4,19 %	1 636 631		1 636 631
Oslo og tidligere Akershus fylke	137	2	1,46 %	187 736		187 736
Tidligere Hedmark fylke	648	24	3,70 %	1 807 447		1 807 447
Tidligere Oppland fylke	1 728	27	1,56 %	1 962 966		1 962 966
Tidligere Buskerud fylke	240	7	2,92 %	663 745	10 000	653 745
Tidligere Telemark fylke	97	2	2,06 %	83 560		83 560
Agder	400	11	2,75 %	1 104 036		1 104 036
Rogaland	1 800	65	3,61 %	7 060 755		7 060 755
Vestland	1 764	32	1,81 %	2 105 197		2 105 197
Møre og Romsdal	977	28	2,87 %	2 536 964		2 536 964
Trøndelag	2 302	65	2,82 %	5 676 821		5 676 821
Nordland	769	24	3,12 %	1 766 463		1 766 463
Tidligere Troms fylke	214	3	1,40 %	281 637		281 637
Tidligere Finnmark fylke	113	2	1,77 %	190 071		190 071
Totalt	11 404	301	36,05 %	27 064 029	10 000	27 054 029

*Eiendommer med aktiv og sovende grunnkvote

Tabell 1 viser at i 2023 har 301 eiere av landbrukseiendom solgt om lag 27,1 mill. liter grunnkvote, hvor 10 000 liter har blitt solgt til staten og resterende har blitt solgt på det private markedet. Gjennomsnittlig mengde per selger er rundt 90 200 liter grunnkvote, som er omtrent 24 000 liter mindre enn gjennomsnittet i fjor.

Størst kvotemengde i 2023 er solgt i de større produksjonsregionene: Trøndelag, Møre og Romsdal, Vestland og Rogaland, mens det er solgt minst i tidligere Telemark, Oslo og tidligere Akershus. Det er tidligere Østfold og Vestfold med 4,19 prosent og tidligere Hedmark med 3,70 prosent som har høyest andel selgere.

Av de 301 selgerne er det 76 som selger deler av grunnkvoten. Til sammen selger disse om lag 5 mill. liter.

Sammenlignet med i fjor, er det om lag tre ganger så mange selgere i årets omsetningsrunde, og det er solgt om lag 20,5 millioner liter mer privat enn i fjor. Årsaken til dette antas å være muligheten for 100 prosent privat salg av kvote i omsetningsrundene i 2023 og 2024, som ble besluttet av partene i årets jordbruksoppgjør. Grepet gir grunn til å anta at det også ved neste års omsetningsrunde vil være et høyt antall selgere av kvote, og at hoveddelen av salget vil skje til privat.

2.4 Kjøp av grunnkvote fra staten 2023

I jordbruksoppgjøret 2023 ble det bestemt at grunnkvoten som eventuelt blir solgt til staten i 2023 og 2024 ikke selges ut igjen, men akkumuleres til omsetningsrunden i 2025. Det har med bakgrunn i dette ikke vært mulig å kjøpe grunnkvote fra staten i 2023.

Grunnkvote tilbudt kjøpere i 2022, men som ikke ble betalt for, legges til mengden som selges ut igjen i 2025.

I jordbruksavtale 2023–2024 ble det avsatt inntil 500 000 liter kumelkkvote som kunne selges til eiere av landbrukseiendom som har fått tilskudd til driftsomstilling grunnet rovvilt, til prisen for statlig omsatt kvote. Kvoten blir hentet ved å utvide den totale grunnkvotemengden. Forskrift om tilskudd til driftsomstilling grunnet rovvilt ble opphevet 1. januar 2023. Det er derfor ikke lenger søkere til denne ordningen eller behov for å avsette kumelkkvote til dette i kvoteåret 2024.

3. Kvoteoppfyllingsgrad

Tabell 2 viser kvoteoppfyllingsgraden for disponibel kvote fra 2015–2022 og estimert kvoteoppfyllingsgrad for 2023.

Tabell 2: Kvoteoppfyllingsgrad 2015–2022 og estimert kvoteoppfyllingsgrad for 2023

År	Kvoteoppfyllingsgrad
2015	91,6 %
2016	93,3 %
2017	93,3 %
2018	89,6 %
2019	92,9 %
2020	88,1 %
2021	90,2 %
2022	92,4 %
2023*	88,4 %

*Tines prognose for leveranser 2023 per 15.11.23

4. Overproduksjonsavgift

I kvoteåret 2022 ble det levert omtrent 11,56 mill. liter kumelk over disponibel kvote. Med en overproduksjonsavgift på kr 4,90 per liter, tilsvarer dette ca. 56,7 mill. kroner i overproduksjonsavgift fra kumelk. Tabell 3 viser antall liter levert over disponibel kvote og innbetalt overproduksjonsavgift fra kumelk fra 2015 til og med 2022.

Tabell 3: Overproduksjonsavgift kumelk 2015–2022

Kvoteår	Liter over disponibel kvote KU (mill. liter)	Beløp (mill. kr)
2015	18,7	60,0
2016	15,4	65,0
2017	12,8	61,6
2018	5,6	26,7
2019	11,6	55,7
2020	5,3	26,7
2021	8,0	39,6
2022	11,6	56,7

Til og med oktober 2023 har det vært produsert omtrent 200 000 liter kumelk over disponibel kvote. Med en overproduksjonsavgift på kr 4,90 per liter melk, tilsvarer dette ca. 981 000 kroner. Til sammenligning var det på samme tid i fjor produsert omtrent 243 000 liter kumelk over disponibel kvote.

5. Effekt av forholdstall 2024

Prognosen for 2023 utarbeidet til kvotedrøftingene i fjor, basert på innspill fra de andre aktørene i markedet og vurdering av eget behov fra Tine, ble estimert til 1 375 mill. liter for kommersielt behov.

Tilsvarende har Tine i november 2023 estimert at behovet for melk i 2023 blir 1 405 mill. liter for kommersielt behov, og 1 413 mill. liter inkl. en lagerbygging på 8 mill. liter.

Leveranse av kumelk i 2023 er estimert til 1 386 mill. liter, basert på Tine sin prognose per 15. november 2023 og forholdstall 0,99 og kvoteoppfyllingsgrad 88,7 prosent.

Tabell 4 viser effekten på leveransene ved bruk av ulike forholdstall for disponibel kvote, gitt ulike kvoteoppfyllingsgrader. Estimert grunnkvote for 2024 er 1 583 mill. liter.²

² Estimert grunnkvote 2024 er beregnet med utgangspunkt i grunnkvoten inneværende kvoteår, og inneholder ikke sovende kvoter.

Tabell 4: Effekt av ulike forholdstall gitt ulike kvoteopplyllingsgrader

Forholds- tall	Total disponibel kvote (mill. liter)	Leveranse ved ulike kvoteopplyllingsgrader (mill. liter)						
		88 %	89 %	90 %	91 %	92 %	93 %	94 %
0,96	1 519	1 337	1 352	1 367	1 382	1 398	1 413	1 428
0,97	1 535	1 351	1 366	1 382	1 397	1 412	1 428	1 443
0,98	1 551	1 365	1 380	1 396	1 411	1 427	1 442	1 458
0,99	1 567	1 379	1 394	1 410	1 426	1 441	1 457	1 473
1	1 583	1 393	1 408	1 424	1 440	1 456	1 472	1 488
1,01	1 598	1 407	1 423	1 439	1 454	1 470	1 486	1 502
1,02	1 614	1 420	1 437	1 453	1 469	1 485	1 501	1 517
1,03	1 630	1 434	1 451	1 467	1 483	1 500	1 516	1 532
1,04	1 646	1 448	1 465	1 481	1 498	1 514	1 531	1 547
1,05	1 662	1 462	1 479	1 495	1 512	1 529	1 545	1 562
1,06	1 677	1 476	1 493	1 510	1 526	1 543	1 560	1 577
1,07	1 693	1 490	1 507	1 524	1 541	1 558	1 575	1 592

Gitt et forholdstall på 1,02 vil estimert disponibel kvote for 2024 bli 1 614 mill. liter.³ Gitt kvotefyllingsgrad på 88 prosent, vil det gi 1 420 mill. liter levert melk. Av tabell 4 ser vi også at dersom kvoteopplyllingsgraden øker fra 88 til 89 prosent ved et forholdstall på 1,02, utgjør dette en økning i leveransene på 17 mill. liter.

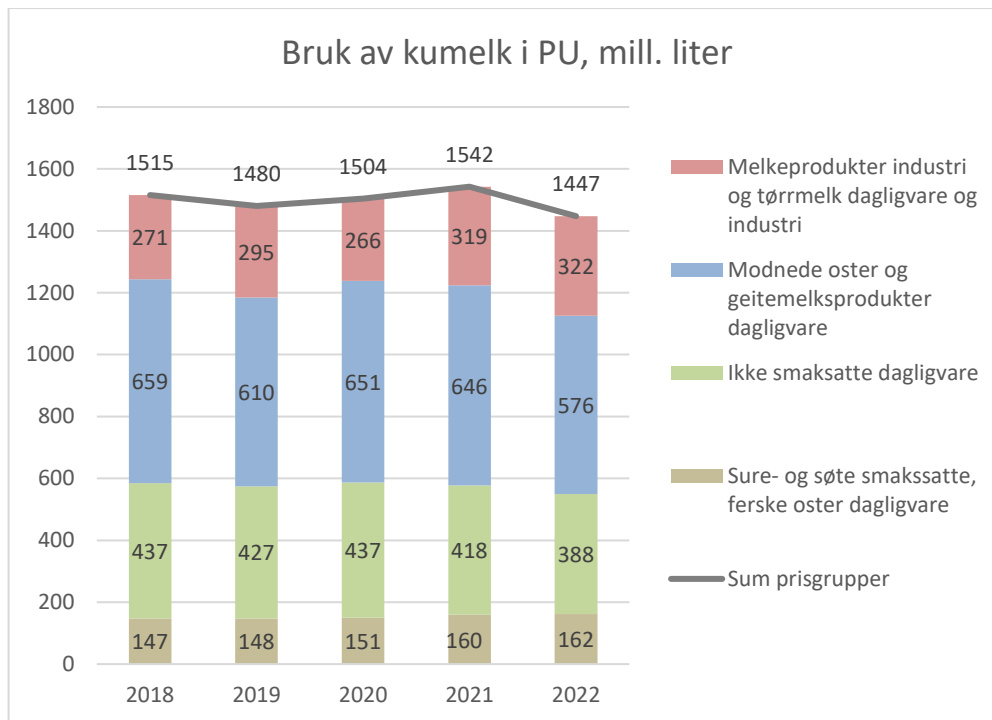
6. Kumelk i prisutjevningsordningen

Landbruksdirektoratet har sett nærmere på utviklingen i bruken av kumelk i prisutjevningsordningen for melk (PU) de siste 5 årene og på bruken av kumelk og fløte i PU hittil i 2023. Tallene i PU baserer seg på innrapporterte tall for produserte melkeprodukter. Disse blir avregnet i PU som liter beregnet anvendt kumelk ved hjelp av omregningsfaktorer. I tillegg blir innrapporterte tall for fete melkeprodukter som kremfløte, rømme, smør og helmelkspulver omregnet til anvendt kufløte ved bruk av omregningsfaktorer for fløte.

6.1 Redusert bruk av kumelk i perioden 2018–2022

Anvendt kumelk i PU er redusert med 68 mill. liter i perioden 2018 til 2022. Melkevolumet var høyest i 2021 og lavest i 2022. Figur 1 viser anvendt kumelk per marked (dagligvare, industri og merkevareeksport), samt sum anvendt kumelk i PU.

³ Vi har antatt at få produsenter vil få disponibel kvote avkortet som følge av at deres disponible kvote er høyere enn produksjonstaket på 900 000 liter, se fotnote 1. Reduksjon i produksjonstak til 700 000 liter som ble bestemt i årets jordbruksforhandlinger gir ikke endret utslag på dette punktet, gitt at videreføring av rettigheter begrenses til det gamle produksjonstaket på 900 000 liter.

Figur 1: Anvendt kumelk i PU per prisgruppe i perioden 2018–2022, mill. liter

I 2022 ble det anvendt 1 447 mill. liter kumelk i PU. Dette var 95 mill. liter mindre enn i 2021, hvor det ble anvendt 1 542 mill. liter kumelk. Størst reduksjon har det vært i prisgruppene for modnede oster i dagligvaremarkedet og for ikke smaksatte flytende produkter i dagligvaremarkedet, hvor det ble anvendt henholdsvis 64,4 mill. liter kumelk og 29,4 mill. liter kumelk mindre enn i 2021. Det var også en reduksjon på 6,0 mill. liter kumelk til merkevareeksport av ost sammenlignet med 2021. I 2022 utgjorde kumelk til eksport 1,6 prosent av totalt anvendt kumelk i PU. For de øvrige prisgruppene har det vært mindre endringer.

Gruppen med melkeprodukter til industri inneholder modnede oster, flytende produkter og tørrmelk til industri. Denne gruppen har økt med 2,8 mill. liter kumelk fra 2021 til 2022. For modnede oster til industri har det vært en økning i anvendt kumelk på 0,5 mill. liter i 2022 sammenlignet med 2021. Tørrmelk hadde en økning på 4,7 mill. liter, mens flytende melk til industri sank med 2,4 mill. liter.

For gruppen sure- og søte smaksatte og ferske oster til dagligvare er det en økning i anvendt kumelk på 1,9 mill. liter fra 2021 til 2022. Her er det en liten økning av melk til smaksatte søte melkeprodukter og ferske oster, mens anvendt kumelk til sure smaksatte melkeprodukter er stabil.

De tre nederste prisgruppene i figuren over tilhører melkeprodukter som omsettes i dagligvaremarkedet (inkludert eksport) i PU. Samlet ble det anvendt 1 126 mill. liter kumelk i disse gruppene i 2022, som er en reduksjon på 98 mill. liter (-8 prosent) sammenlignet med året før.

I perioden fra 2018 til 2022 har det i PU-ordningen vært en nedgang i anvendt kumelk i dagligvaremarkedet på 37,9 mill. liter (-3,4 prosent). Kumelk anvendt til industri har i samme periode økt med 50,5 mill. liter, eller 19 prosent. Av denne økningen utgjør melk til tørrmelk 49,7 mill. liter. Det ble videre benyttet 80,6 mill. liter mindre kumelk til eksport i 2022 enn i 2018, en nedgang på 84,4 prosent.

Fra 2018 til 2022 har andelen kumelk anvendt til dagligvaremarkedet (inkludert eksport) i prosent av anvendt kumelk i PU blitt redusert med 4,3 prosentpoeng til 77,8 prosent. Andelen kumelk anvendt til industri har økt tilsvarende med 4,3 prosentpoeng til 22,2 prosent i samme periode.

6.2 Redusert produksjon av tørrmelk og fløte hittil i 2023

Anvendt kumelk hittil i år er redusert med 70,5 mill. liter sammenlignet med tilsvarende periode i fjor. Hittil i 2023 har det blitt benyttet 1 035,6 mill. liter kumelk i de markedene som inngår i PU-ordningen, mot 1 106,1 mill. liter for tilsvarende periode i 2022. Se forøvrig tabell 5.

Tabell 5: Bruk av kumelk i PU-ordningen hittil i 2023 og for tilsvarende periode i 2022, mill. liter

Prisgrupper, kumelk	Hittil i 2023 *	Hittil i 2022 *	Diff. hittil: (23-22)	Diff. % hittil: (23-22)
Sure- og søte smaksatte, ferske oster dagligvare	136,1	122,6	13,5	11,1 %
Ikke smaksatte dagligvare	283,4	289,2	-5,8	-2,0 %
Modnede oster og geitemelksprodukter dagligvare	431,7	447,1	-15,5	-3,5 %
Melkeprodukter industri og tørrmelk dagligvare og industri	184,4	247,1	-62,7	-25,4 %
Sum prisgrupper	1 035,6	1 106,1	-70,5	-6,4 %

* til og med september

Om en ser nærmere på endringer i de fire prisgruppene, har det hittil i 2023 vært en reduksjon i anvendelsen av kumelk i gruppen ikke smaksatte dagligvare på 5,8 mill. liter (-2,0 prosent). I tillegg til drikkemelk omfatter denne prisgruppen melk brukt til produkter som for eksempel syrnet melk, rømme og kaffebløte. Gruppen for modnede oster og geitemelksprodukter dagligvare har hatt en reduksjon på 15,5 mill. liter kumelk (-3,5 prosent). Denne gruppen inneholder både modnede oster til innenlandsmarkedet og merkevareeksport. Modnede oster til dagligvaremarkedet innenlands som har hatt en reduksjon med 11,8 mill. liter (-2,7 prosent), mens modnede oster til merkevareeksport er redusert med 3,7 mill. liter (-25,2 prosent). Prisgruppen for sure- og søte smaksatte produkter og ferske oster til dagligvare har hatt en økning på 13,5 mill. liter (11,1 prosent). I gruppen melkeprodukter til industri og tørrmelk dagligvare og industri, er anvendt melk redusert med 62,7 mill. liter (-25,4 prosent). Nedgangen er primært melk til tørrmelk, som har blitt redusert med 56,9 mill. liter (-43,7 prosent).

Siden etterspørselen etter melkeprodukter i 2023 har vært høyere enn forventet og melketilgangen har vært noe lavere enn forventet, har melkebehovet gjennomgående vært

større enn melketilgangen. Som en følge av dette ble forholdstallet for disponibel kvote for kumelk for 2023 22. juni 2023 endret fra 0,95 til 0,99. Denne økte etterspørselen har også ført til reduserte lagerbeholdninger av modnet ost og tørrmelk.

Tabell 6: Bruk av fløte i PU-ordningen hittil i 2023 og for tilsvarende periode i 2022, mill. liter

Biproduktgrupper (fløte)	Hittil i 2023 *	Hittil i 2022 *	Diff. hittil: (23-22)	Diff. % hittil: (23-22)
Fløte til kremfløte, dagligvare	20,3	20,4	-0,2	-0,8 %
Fløte til smør, dagligvare	26,5	27,9	-1,4	-5,1 %
Fløte til smør, industri	13,1	15,6	-2,5	-16,2 %
Sum fløte	59,8	63,9	-4,1	-6,4 %

* til og med september

Tallene fra PU-ordningen viser at total bruk av fløte i de tre fløtegruppene hittil i 2023 har vært på 59,8 mill. liter. Dette er en reduksjon på 4,1 mill. liter, eller 6,4 prosent i forhold til tilsvarende periode i 2022. Det har vært en nedgang i alle biproduktgruppene med fløte. Den største reduksjonen har vært i gruppa fløte til smør i industrimarkedet bl.a. fløte benyttet i tørrmelksprodukter, som f.eks. helmelkspulver. Her har nedgangen vært på 16,2 prosent fra 2022. Redusert volum i gruppa fløte til smør i dagligvaremarkedet har vært 5,1 prosent, mens gruppa med fløte til kremfløte kun er redusert med 0,8 prosent.

Tallene i PU-ordningen baserer seg på anvendelsen av melk og fløte bak produserte kvanta melkeprodukter, og vil blant annet på grunn av lagerendringer, ikke være direkte sammenlignbare med anvendelsen av melk basert på solgte kvanta for de samme melkeproduktene.

For biproduktordningen er det valgfritt om man rapporterer salg eller produksjon. Her er det litt ulik praksis, men man kan ikke hoppe fra rapportering av salg til produksjon og omvendt.